

مقایسه وضعیت شخصیتی دانش آموزان تیزهوش و

عادی دوره راهنمایی

نوشته دکتر مختار ملکپور

معرفی مقاله

نظر به این که اداره کنندگان همه کشورهای جهان همواره مشاغل حساس و مسؤولیت‌های مهم را به افراد باهوش و با شخصیت که شایستگی اداره و هدایت جامعه را داشته باشند واگذار می‌کنند و اصولاً افراد باهوش و با شخصیت از مرتبت اجتماعی بالایی برخوردارند، پدران و مادران باید بکوشند که کودکان و نوجوانان خود را خوب بشناسند و ویژگی‌های شخصیتی آنان را با دقت مدنظر بگیرند و چنان‌چه ضریب هوشی فرزندشان در حد بالا باشد، با استعانت از خبرگان و کارشناسان در پرورش هوش و استعداد‌های او بکوشند و به این ترتیب، موجبات رشد جنبه‌های رفتاری و شخصیتی او را فراهم کنند. از نظر نویسنده یکی از ویژگی‌های بعضی از کودکان و نوجوانان در مرحله اول، توان هوشی بالای آنان است که چنان‌چه به موقع شناسایی و تقویت شود، نه تنها موجب پیش‌گیری از بروز مشکلات رفتاری آنان خواهد شد بلکه باعث می‌شود که در برابر ناکامی‌ها مقاوم‌تر باشند و مسائل و مشکلات را بهتر و سریع‌تر از پیش پای خود بردارند. در این مقاله، نویسنده محترم می‌کوشد با تعریف دانش‌آموزان تیزهوش و تشریح ویژگی‌های شخصیتی آنان - که حاصل مطالعات عمیق او در تحقیقات دانشمندان ایرانی و

خارجی در این زمینه است - ویژگی‌های شخصیتی کودکان و دانش‌آموزان را در دوره راهنمایی در رابطه با حالات برون‌گرایی و پرخاشگری و نوروپیک با دانش‌آموزان عادی مشابه مقایسه و مشخص کند که آیا بین آنان تفاوتی وجود دارد یا خیر. در این پژوهش، آزمودنی‌ها بیست دانش‌آموز تیزهوش و بیست دانش‌آموز عادی در مقطع راهنمایی بوده‌اند. نتایج حکایت از آن دارد که دانش‌آموزان تیزهوش در مجموع این سه حالت نسبت به دانش‌آموزان عادی وضعیت بهتری داشته و از شخصیت متعادل‌تری برخوردارند در نهایت. در مقایسهٔ هر یک از این سه حالت شخصیتی میان دو گروه مشخص شد که ویژگی پرخاشگری در دانش‌آموزان تیزهوش نسبت به دانش‌آموزان عادی به مراتب کمتر است اما در دو حالت دیگر تفاوت معناداری ملاحظه نشده است.

این مقاله را آقای دکتر مختارملک‌پور، استاد محترم دانشگاه اصفهان به رشته تحریر درآورده و در اختیار فصلنامه گذاشته است که به این وسیله از ایشان قدردانی می‌شود.

فصلنامهٔ

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

توجه به امور تربیتی - آموزشی و مسائل شخصیتی دانش‌آموزان در هر جامعه‌ای موجب پرورش افرادی می‌شود که در آینده قادرند امور مختلفی را به دست گیرند و جامعه خود را با شایستگی اداره و هدایت نمایند اما منظور از دانش‌آموزان، فقط یک گروه خاص در جامعه نیست. به عبارت ساده‌تر، هر گروهی از دانش‌آموزان - خواه تیزهوش، عادی یا معلول - باید از امکانات مناسبی بهره‌مند باشند. در این میان، یکی از گروه‌هایی که به توجه نیاز دارد، گروه دانش‌آموزان تیزهوش است. یکی از نیازهای این گونه دانش‌آموزان، توجه به نیازهای عاطفی و شناخت وضعیت شخصیتی آنان است. اهمیت این موضوع از آن جهت است که در همه کشورهای خواستار توسعه، مسؤولیت‌ها و مشاغل حساس معمولاً به افراد باهوش و دارای شخصیت متعادل سپرده می‌شود.

شخصیت: در روان‌شناسی و تعلیم و تربیت یکی از بحث‌های اساسی، بحث شخصیت است. با وجود این، هنوز تعریف واحدی در این زمینه ارائه نشده است و تعریف شخصیت به نوع نظریه یا تئوری دانشمند یا مکتب روان‌شناسی موردنظر وابستگی دارد. به هر حال، هدف همه تعاریف، شناخت شخصیت و عناصر تشکیل دهنده آن است. شاملو (۱) می‌گوید: شخصیت مجموعه‌ای سازمان یافته و واحدی متشکل از خصوصیات نسبتاً ثابت و مداوم است که به‌طور کل، فرد را از سایر افراد متمایز می‌سازد.

دانش‌آموزان تیزهوش و خصوصیات شخصیتی آنان

قبل از پرداختن به خصوصیات و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان تیزهوش، بهتر است ابتدا دانش‌آموزان تیزهوش را معرفی و شناسایی کنیم. شناسایی تیزهوشی، اولین بار توسط لوئیز ترمن (۲) انجام گرفت. ترمن براساس یک مطالعه طولی دقیق روی کودکان که تنها به دلیل برخورداری از ضریب هوشی بالا انتخاب شده بودند، گزارش خود را ارائه داد. تعریف کودکان تیزهوش: گرچه نمره آزمون هوش می‌تواند ملاک نسبتاً خوبی برای تعیین و تعریف کودکان تیزهوش باشد اما باید توجه داشت که این‌گونه آزمون‌ها قادر به اندازه‌گیری همه جنبه‌های هوش نیستند؛ برای مثال، یکی از ویژگی‌های کودکان تیزهوش که در تعریف و شناسایی آنان به کار می‌رود، قدرت رهبری و مدیریت و نیز خلاقیت آنان است که تست‌های هوشی نمی‌توانند این ویژگی‌ها را اندازه‌گیری کنند. اربن (۳) در تعریف خلاقیت می‌گوید: "خلاقیت توانایی پدیدآوردن یک چیز جدید، غیرمعمول و شگفت‌آور است". به گفته اسمیت، نیزورت و هانت (۴)، در اصلاحیه تربیتی ۱۹۷۸ قانون عمومی ۵۶۱-۹۵ بخش ۹۰۲ آموزش و پرورش آمریکا، کودکان تیزهوش چنین تعریف شده‌اند:

"کودکان و نوجوانان سنین قبل از دبستان، دبستان یا دبیرستان که دارای توانایی هوشی بالا، خلاقیت، توانایی در یک موضوع علمی خاص و توانایی مدیریت و رهبری هستند و به خدمات آموزشی خاص نیاز دارند. به‌رحال، ضریب هوشی یکی از ملاک‌های بسیار مناسب برای شناسایی کودکان تیزهوش به حساب می‌آید. ضریب هوشی ۱۴۰ - ۱۳۰ ملاک تعیین کودکان تیزهوش است. خصوصیات و ویژگی‌های این‌گونه کودکان را می‌توان در دو بعد شخصیتی و علمی مورد بررسی قرار داد. در این تحقیق، ویژگی‌های شخصیتی کودکان تیزهوش مدنظر است.

ویژگی‌های شخصیتی. ویژگی‌های شخصیتی کودکان تیزهوش را می‌توان در ابعاد انگیزشی، اجتماعی روانی (عاطفی)، اخلاقی و توانایی برای مدیریت و رهبری بررسی کرد.

طبق نظریه لومبروزو (۵) میان نابعه بودن و دیوانگی رابطه‌ای وجود دارد. این نظریه موجب شده که سال‌ها در افکار عمومی در مورد سلامت شخصیتی افراد تیزهوش شک و تردیدهایی به‌وجود آید. بنابراین، یکی از تصورات رایج درباره کودکان تیزهوش، سرزدن رفتارهای غیرقابل قبول از آنان است. از جمله این رفتارها می‌توان به بدخلقی، انزواطلبی، تکروی و کمک نکردن به دیگران، پرخاشگری، بی‌ثباتی عاطفی، ناسازگاری اجتماعی و نداشتن جذابیت اشاره کرد.

سیف نراقی و نادری (۶) می‌گویند: "دانش‌آموزان تیزهوش نسبت به دانش‌آموزان متوسط، کم‌تر مورد قبول دیگران واقع می‌شوند. دلیل این امر آن است که درک این دانش‌آموزان توسط سایرین مشکل است. نتیجه مرور تحقیقات مربوط به این زمینه توسط سیف نراقی و نادری بیانگر این مسئله است که دانش‌آموزان تیزهوش دچار مشکلات متعددی از قبیل تعارض داشتن با ارزش‌های جامعه و رفتار بزرگ‌ترها هستند. همین نویسندگان در ادامه می‌گویند: شاید مشکلات آنان را بتوان به درک نشدن آنان توسط بزرگ‌ترها و در نتیجه خصومت ورزیدن بزرگ‌ترها و معلمان به آنان نسبت داد. گالاگر (۷) در مورد دو دانش‌آموز تیزهوش به نام‌های گران‌شاو و زلدا^۱ می‌گوید: گران‌شاو یکی از دانش‌آموزان محبوب در کلاس خود است. اخلاق خوب او، تمایلش به کمک کردن به دیگران و نبود ویژگی‌های شخصیتی منفی در او، سبب مقبولیت وی شده است اما زلدا چنین نیست. او سایر دانش‌آموزان را تحریک می‌کند، در مورد آنان نگرش منفی دارد و در دوست‌یابی ناتوان است. البته سایر مطالعات بیانگر نتایجی برخلاف نتایج مطالعات ذکر شده هستند؛ برای مثال، ترمن (۸) در مطالعات خود که در مورد وضعیت روانی - شخصیتی افراد تیزهوش صورت گرفته است، می‌گوید: موارد خودکشی، بستری شدن در

بیمارستان‌های روانی یا ابتلا به بیماری‌های روانی در میان افراد تیزهوش کم‌تر از حد متوسط جمعیت است. ترمن، سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان تیزهوش را نیز مورد مطالعه قرار داد و دریافت که خُلق مناسب، حالت برون‌گرایی، تمایل برای کمک به دیگران و نبود خصوصیات شخصیتی منفی موجب آن می‌شود که کودکان تیزهوش به خوبی مورد قبول سایر هم‌کلاسی‌های خود قرار گیرند.

در مطالعه دیگری که توسط فری من (۹) صورت گرفت، مشخص شد که مشکلات شخصیتی کودکان تیزهوش در یک کلاس نسبت به سایر دانش‌آموزان که از هوش طبیعی برخوردارند، بیش‌تر نیست. در همین مطالعه، فری من دریافت آن‌دسته از کودکان تیزهوش که تحت فشار والدین هستند، از مشکلات عاطفی و شخصیتی بیش‌تری رنج می‌برند. در مطالعه تیدول (۱۰)، سعی شد تصویری از وضعیت شخصیتی - آموزشی دانش‌آموزان تیزهوش دبیرستانی ترسیم شود. تیدول در مورد ۱۵۹۳ دانش‌آموز تیزهوش ایالت کالیفرنیا آمریکا اطلاعاتی را جمع‌آوری کرد. همه این دانش‌آموزان (با میانگین ضریب هوشی ۱۳۷) در رابطه با خودپنداره، احترام‌به‌نفس، جایگاه مهار^۲ و نگرش در مورد مدرسه و دوستان دانش‌آموز خود مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفتند. نتایج نشان داد که این دانش‌آموزان دارای خودپنداره بالا هستند، خود را یک یادگیرنده خوب تلقی می‌کنند، مدرسه را دوست دارند و احساس می‌کنند قادرند زندگی خود را از طریق اعمال خود کنترل کنند. یکی از نتایج جالب این تحقیق این بود که آنان خود را خوشحال تصور می‌کردند و نسبت به دوستان خویش نگرش مثبت داشتند.

گرچه در مورد بزهکاری بعضی کودکان تیزهوش گزارش‌هایی ارائه شده است اما اکثر این کودکان تابع قانون هستند و مسائل اخلاقی و مقررات اجتماعی را رعایت می‌کنند. در مطالعه‌ای که توسط آنولیک (۱۱) صورت گرفت، ۳۰ نفر از نوجوانان بزه‌کار که در مؤسسه‌ای نگهداری می‌شدند و ضریب هوشی آنان بالاتر از ۱۱۵ بود، با ۳۰ نفر نوجوانان بزه‌کار با ضریب هوشی متوسط مورد مقایسه قرار گرفتند. نتیجه تحقیق نشان داد که هر دو گروه در شرایط بد خانوادگی پرورش یافته‌اند. بنابراین، شباهت این دو گروه از جهت یادشده، نشان می‌دهد که باهوشی موجب اعمال خلاف قانون نمی‌شود بلکه این شرایط زندگی است که کودک تیزهوش یا متوسط را بزه‌کار می‌نماید.

به هر حال، گرچه کودکان تیزهوش قادر به حل بسیاری از مشکلات خود هستند لکن باید توجه داشت که آنان نیز نیازهایی دارند که لازم است به آن‌ها توجه شود. کلارک و شور (۱۲) می‌گویند: دانش‌آموزان تیزهوش اغلب در کلاس مورد توجه معلم قرار نمی‌گیرند؛ زیرا معلم تصور می‌کند آنان از نظر تحصیلی موفق‌اند و به کمک معلم نیاز چندانی ندارند.

درحالی که آنان نیز مانند سایر دانش آموزان نیازهای خاص خود را دارند و به رغم آن که می توانند در شرایط سخت با دریافت کمی کمک به کار خود ادامه دهند لکن باید نیازهای آنان را در زمینه مسائل درسی و شخصیتی، شناخت و به آن‌ها توجه کرد.

با توجه به این که در همه جوامع پیشرفته افراد تیزهوش نقش اول را در توسعه همه جانبه کشورها دارند و خواهند داشت و از طرفی بهتر است این توسعه و پیشرفت به دست آن دسته افراد باهوشی صورت گیرد که از نظر اخلاقی، عاطفی و انسانی نیز سالم اند، اهمیت شناخت دانش آموزان تیزهوش، شکوفا کردن استعداد های آنان و مهم تر از این، شناسایی و بررسی وضعیت شخصیتی آنان از جمله امور مهم مربوط به این دانش آموزان تلقی می شود. مهم نیست که فرد باهوش باشد بلکه مهم آن است که فرد باهوش از شخصیتی سالم برخوردار باشد تا در پرتو هوشمندی خود سایر افراد جامعه را بهره مند سازد.

با مرور مطالعات انجام شده، می توان دریافت که این مطالعات یا به صورت موردی بوده یا بیش تر به ویژگی های شخصیتی دانش آموزان تیزهوش در رابطه با خود آنان پرداخته اند و کم تر این گونه ویژگی های آنان را با سایر دانش آموزان، از جمله دانش آموزان عادی، مقایسه کرده اند. از طرفی، این مطالعات در سایر کشورها صورت گرفته است. در این تحقیق، هدف این است که ویژگی های شخصیتی دانش آموزان تیزهوش دوره راهنمایی در رابطه با حالات برون گرایی، پرخاشگری (خصوصت) و نوروتیک با دانش آموزان عادی مقایسه شود و از این طریق مشخص گردد که آیا میان این دو گروه تفاوتی وجود دارد یا خیر.

سؤال های تحقیق: این تحقیق دارای دو سؤال به شرح زیر است:

سؤال اول: آیا میان میانگین نمرات ویژگی های شخصیتی دانش آموزان تیزهوش و عادی تفاوت معناداری وجود دارد؟

سؤال دوم: بیش تر میان کدام یک از حالات شخصیتی (برون گرایی، پرخاشگری و نوروتیک) تفاوت وجود دارد؟

روش (متدولوژی)

نمونه ها: تعداد نمونه های اولیه این تحقیق ۶۰ نفر دانش آموز پسر در محدوده سنی ۱۲/۴ تا ۱۳/۷ سال است که ۲۵ نفر آنان از مدارس عادی و ۳۵ نفر از مدارس نمونه

مردمی^(۱) بودند که به‌طور تصادفی از چهار مدرسه نمونه مردمی و چهار مدرسه عادی نواحی دو، سه و چهار آموزش و پرورش شهر اصفهان در سال تحصیلی ۷۸-۷۷ انتخاب شدند. با توجه به ملاک‌های تعیین کودکان تیزهوش و عادی، در نهایت تعداد نمونه‌ها شامل ۴۰ دانش‌آموز گردید. با توجه به این احتمال که تمامی دانش‌آموزان مدارس نمونه مردمی لزوماً هوش بالایی ندارند، لذا تعداد اولیه این دانش‌آموزان (۳۵ نفر) نسبت به تعداد اولیه دانش‌آموزان مدارس عادی (۲۵ نفر)، بیش‌تر در نظر گرفته شد. ملاک‌های تعیین تیزهوشی عبارت بودند از: ضریب هوشی ۱۴۰-۱۳۰، تحصیل در مدرسه نمونه مردمی و استفاده از "مقیاس رتبه‌بندی معلم"^۳ (۱۲).

ملاک‌های تعیین هوش عادی، داشتن ضریب هوشی حدود ۱۰۰^(۲)، تحصیل در مدرسه عادی و پیشرفت تحصیلی در حد عادی (معدل ۱۶-۱۵) بود.

وسیله و نحوه جمع‌آوری اطلاعات: وسیله تعیین ضریب هوشی استفاده از آزمون هوش ریون بود. این آزمون برای کودکان و نوجوانان ۱۲ سال به بالا تنظیم شده است و به‌صورت انفرادی انجام می‌گیرد. چنانچه دانش‌آموز مدرسه نمونه مردمی در آزمون هوش، ضریب هوشی کم‌تر از ۱۳۰ و دانش‌آموز مدرسه عادی ضریب هوشی بیش از ۱۲۹ می‌آورد، جزء نمونه تحقیق به حساب نمی‌آید و حذف می‌شود. وسیله مورد استفاده دیگر، مقیاس رتبه‌بندی معلم بود که برای شناسایی دانش‌آموز تیزهوش توسط معلم دانش‌آموز تکمیل می‌شود. این مقیاس توسط کلارک و شور ساخته شده است. (برای آشنایی با این مقیاس به ضمیمه شماره ۱ مراجعه شود). پس از آنکه تیزهوشی دانش‌آموز از طریق آزمون هوش تعیین می‌شد، معلم بدون آنکه در جریان نتیجه این آزمون قرار گیرد، باید به سؤال‌های مقیاس رتبه‌بندی معلم در مورد همین دانش‌آموز پاسخ می‌داد. در صورتی که جواب‌های به‌دست آمده (با گزینه بسیار خوب) در مورد خصوصیات دانش‌آموزان تیزهوش از جمله داشتن تمرکز، توانایی در محاسبه، ریاضی (به‌عنوان توانایی در یک موضوع علمی)، توانایی برای رهبری، داشتن سرعت یادگیری و پشتکار (که معلم معمولاً

۱- لازم به توضیح است که از سال تحصیلی ۱۳۷۷ (مهرماه) وزارت آموزش پرورش مدارس نمونه مردمی را منحل اعلام کرد اما ترکیب دانش‌آموزان - به‌ویژه در کلاس‌های دوم و سوم راهنمایی - و معلمان این مدارس تقریباً حفظ شده است و احتمالاً مدت زمانی لازم است که این ترکیب تغییر کند. علت انتخاب دانش‌آموزان از کلاس‌های دوم و سوم راهنمایی به این دلیل بوده است.

۲- با پنج نمره کم‌تر یا بیش‌تر.

در کلاس قادر به تشخیص آن‌هاست) مطابقت می‌کرد، از آن به عنوان ملاک دیگری برای تعیین دانش آموز تیزهوش استفاده شد.

وسیله دیگر، پرسش‌نامه شخصیتی آیزنگ مخصوص کودکان و نوجوانان بود. این پرسش‌نامه که توسط آیزنگ ساخته شده و در سال ۱۹۷۰ مورد تجدیدنظر قرار گرفته است، شامل ۸۱ سؤال است و حالت‌های شخصیتی از قبیل برون‌گرایی، پرخاشگری و نورووتیک را مورد سنجش قرار می‌دهد.

روش آماری

به منظور آزمودن سؤال‌های تحقیق (۱) از روش آماری آزمون t استفاده شد (۱۳).
نتایج: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات به کمک آزمون t در مورد سؤال اول نشان داد که در مجموع، میان حالت‌های برون‌گرایی، پرخاشگری و نورووتیک دانش‌آموزان تیزهوش و عادی تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به میانگین کل نمرات این سه حالت شخصیتی در دو گروه، مشخص می‌شود که کودکان تیزهوش نسبت به دانش‌آموزان عادی از شخصیتی متعادل‌تر برخوردارند. نتایج در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول شماره ۱

نتایج و اطلاعات آماری مربوط به سؤال اول تحقیق

نمونه‌ها	تعداد	میانگین	درجه آزادی	۱ به دست آمده	جدول	معنادار بودن یا نبودن
دانش‌آموزان تیزهوش	۲۰	۷۸/۷۵	۳۸	-۴/۰۱۳*	۲/۰۲۱	معنادار است
دانش‌آموزان عادی	۲۰	۸۲/۵۵				

* ۵٪ $P <$

در مورد سؤال دوم، میانگین نمرات سه حالت برون‌گرایی، پرخاشگری و نوروپیک به‌طور جداگانه میان دو گروه مورد مقایسه قرار گرفت که نتایج به‌ترتیب در جدول‌های شماره ۲، ۳ و ۴ آمده است.

جدول شماره ۲

نتایج و اطلاعات آماری مربوط به حالت برون‌گرایی

نمونه‌ها	تعداد	میانگین	درجه آزادی	۱ به دست آمده	۱ جدول	معنادار بودن یا نبودن
دانش‌آموزان تیزهوش	۲۰	۳۴/۳۵	۳۸	* ۰/۱۲۷	۲/۰۲۱	معنادار نیست
دانش‌آموزان عادی	۲۰	۳۴/۵۵				

* ۰/۰۵ > P

همان‌گونه که جدول شماره ۲ نشان می‌دهد، در مورد حالت برون‌گرایی میان دانش‌آموزان تیزهوش و عادی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

جدول شماره ۳

نتایج و اطلاعات آماری مربوط به حالت پرخاشگری

نمونه‌ها	تعداد	میانگین	درجه آزادی	۱ به دست آمده	۱ جدول	معنادار بودن یا نبودن
دانش‌آموزان تیزهوش	۲۰	۱۹/۹	۳۸	* ۰/۰۷۶ - ۵	۲/۰۲۱	معنادار است
دانش‌آموزان عادی	۲۰	۲۳/۲۵				

* ۰/۰۵ < P

همان‌گونه که اطلاعات آماری جدول شماره ۳ نشان می‌دهد، در مورد پرخاشگری میان دانش‌آموزان تیزهوش و عادی تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به میانگین دو گروه، میزان پرخاشگری در دانش‌آموزان تیزهوش از دانش‌آموزان عادی کم‌تر است.

جدول شماره ۴

نتایج و اطلاعات آماری مربوط به حالت نوروتیک

نمونه‌ها	تعداد	میانگین	درجه آزادی	۱ به دست آمده	۱ جدول	معنادار بودن یا نبودن
دانش‌آموزان تیزهوش	۲۰	۲۴/۵	۳۸	۰/۳۰۱*	۲/۰۲۱	معنادار نیست
دانش‌آموزان عادی	۲۰	۲۴/۶				

* $P > 5\%$

همان‌گونه که اطلاعات آماری جدول شماره ۴ نشان می‌دهد، در مورد حالت نوروتیک میان دانش‌آموزان تیزهوش و عادی تفاوت معناداری وجود ندارد.

بحث:

نتیجه سؤال اول تحقیق نشان داد که در مجموع سه حالت شخصیتی (برون‌گرایی، پرخاشگری و نوروتیک) دانش‌آموزان تیزهوش نسبت به دانش‌آموزان عادی از وضعیت شخصیتی بهتری برخوردارند. این نتیجه، نتایج تحقیقات لومبروزو را مبنی بر این که افراد باهوش حالت غیرعادی دارند، مردود می‌سازد.

مقایسه بین حالت پرخاشگری دو گروه دانش‌آموزان نشان داد که دانش‌آموزان تیزهوش به مراتب نسبت به دانش‌آموزان عادی پرخاشگری کم‌تری دارند. شاید یکی از دلایل این امر، آن باشد که کودک تیزهوش به کمک توان هوشی خود، بهتر می‌تواند در برابر ناکامی‌ها و مشکلات واکنش نشان دهد و به جای برخورد پرخاشجویانه با عامل یا عوامل ایجادکننده ناکامی، برای یافتن راه‌حل تلاش کند. در نتیجه، او قادر است رفتار سازگارانه‌تری نسبت به دیگران از خود نشان دهد.

در مقایسه هر یک از دو حالت برون‌گرایی و نوروتیک میان دانش‌آموزان تیزهوش و

عادی مشخص شد که در مورد حالت برون‌گرایی و نیز نوروتیک میان این دو گروه دانش‌آموز تفاوت معناداری وجود ندارد. نتیجه این تحقیق در مورد این دو حالت شخصیتی با نتیجه تحقیق فری‌من که در ویژگی‌های شخصیتی کودکان تیزهوش و عادی تفاوتی ملاحظه نکرد، همخوانی دارد. بنابراین، ملاحظه می‌شود که دانش‌آموزان تیزهوش به رغم توان هوشی بالا، حالت تکروی و انزواطلبی ندارند؛ به عبارت دیگر، هوش بالای آنان موجب نمی‌شود که احساس کنند از دیگران برترند و باید از آن‌ها فاصله بگیرند.

به هر حال، شواهد بر عدم وجود مشکلات رفتاری و شخصیتی در کودکان تیزهوش دلالت دارند، لکن باید توجه داشت که هر فردی می‌تواند با این مشکلات مواجه شود و کودک تیزهوش نیز از این قاعده مستثنا نیست؛ زیرا او نیز یک انسان است و می‌تواند مشکلات خاص خود یا شبیه دیگران داشته باشد و با آن‌ها روبه‌رو شود. کلارک و شور (۱۲) می‌گویند: چنانچه دانش‌آموزان تیزهوش از مدرسه لذت نبرند و آنچه در آن جا می‌گذرد موجب بی‌حوصلگی آنان شود، احتمالاً نسبت به مدرسه بی‌علاقه می‌شوند و حتی رفتارهای ناسازگارانه از خود نشان می‌دهند. در چنین حالتی، معلمان و مسؤولان مدرسه به تنبیه آنان دست می‌زنند یا می‌کوشند رفتار نامطلوب آن‌ها را اصلاح کنند. در حقیقت، این مسؤولان از علت اصلی مشکل که در درون مدرسه است و از نامناسب بودن برنامه‌های آموزشی یا عدم توجه به نیازهای عاطفی و روانی دانش‌آموزان ناشی می‌شود، غافل می‌مانند.

لازم به ذکر است که انتظارات غیرمنطقی والدین و معلمان از توان هوشی دانش‌آموز، تحت فشار قرار دادن او، سرکوبی عواطف و امکانات ناکافی آموزشی از جمله مشکلات دیگری هستند که تنش و استرس می‌آفرینند و می‌توانند در ایجاد مشکلات عاطفی و شخصیتی کودکان تیزهوش نقش داشته باشند.

اگر کودک تیزهوشی از جانب معلم و والدین تحت فشار قرار گیرد و در همه حال خوب عمل کند، این احتمال وجود دارد که علیه آنان طغیان کند و از خود رفتارهای غیرقابل قبول نشان دهد.

محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق

یکی از محدودیت‌های این تحقیق، انجام دادن آن روی نمونه‌های پسر به دلیل مشکلات محقق در زمینه دسترسی به دانش‌آموزان دختر مدارس راهنمایی بود. بنابراین، توصیه می‌شود در تحقیق بعدی نمونه‌های دختر نیز در نظر گرفته شود. محدودیت دیگر، مشکل دسترسی به کودکان تیزهوش در مدارس استعدادهای درخشان بود. در این مورد

متأسفانه مقررات این مدارس اجازهٔ تحقیق روی این گونه دانش آموزان را به محققان نمی‌دهد. به نظر می‌آید که مسؤولان محترم این‌گونه مدارس باید علت این محدودیت را روشن سازند.

توصیه‌های کاربردی به والدین و معلمان

بسیاری از ویژگی‌ها و توانمندی‌های شخصیتی و علمی بسیاری از کودکان تیزهوش به صورت نهفته است؛ به طوری که می‌توان ادعا کرد که تیزهوشی بسیار کم‌تر از کم‌هوشی خود را نشان می‌دهد. بنابراین، وظیفهٔ والدین و معلمان است که با کسب آگاهی از ویژگی‌های کودکان تیزهوش، آنان را شناسایی کنند و شرایط پرورش آن‌ها را فراهم سازند. این نکته از آن جهت حائز اهمیت است که در بسیاری موارد، چنان‌چه تیزهوشی کودک هدایت نشود، این احتمال وجود دارد که این توانایی در مسیر نادرست قرار گیرد. این امر خود می‌تواند منشأ بسیاری از مشکلات و آسیب‌های اجتماعی باشد. بنابراین، والدین، معلمان و مسؤولان جامعه باید تا حد امکان در صدد فراهم نمودن امکانات کافی آموزشی و تربیتی برآیند و بدین وسیله نه تنها از بروز مشکلات ناشی از توان هوشی بالای این کودکان و نوجوانان جلوگیری کنند بلکه این توانایی را در مسیر صحیح رشد و توسعه و بالندگی جامعه قرار دهند.

چند راه حل احتمالی که تا اندازه‌ای مانع به وجود آمدن مشکلات رفتاری و شخصیتی برای این کودکان می‌شود عبارت‌اند از:

(۱) یافتن تکالیف نسبتاً مشکل و جالب توجه برای آنان، در خانه و مدرسه
 (۲) کمک به آنان به منظور تحمل افراد عادی و احتمالاً کم‌هوش‌تر، از روی میل و آگاهی

(۳) پرهیز از منفی‌گرایی نسبت به مراجع قدرت و اولیای امور

(۴) پرهیز از فاصله گرفتن از دیگران

در این رابطه، والدین و معلمان باید تلاش کنند تا رابطهٔ دوستانهٔ کودک با سایر افراد تقویت شود و بدین ترتیب کودک تیزهوش خود را جزئی از جامعه و نه جدا از آن احساس کند.

ضمانم

ضمیمه شماره ۱ - مقیاس رتبه‌بندی معلم

لطفاً نظر خود را در مورد دانش‌آموز خود با توجه به خصوصیات زیر اعلام نمایید.

عالی	بسیار خوب	خوب	متوسط	ضعیف	خصوصیات
					داشتن تمرکز
					خزانه لغات
					استفاده سلیس و روان از زبان
					توانایی محاسبه کردن
					داشتن پشتکار
					داشتن تفکر انتزاعی
					انجام مباحث منطقی
					توانایی برای رهبری
					داشتن استقلال و پیش قدم بودن
					توانایی برای حل مسئله
					طبقه‌بندی و ارتباط دادن نظریات
					توانایی در توضیح دادن
					داشتن خلاقیت - قوه تخیل و توانایی فکر کردن
					انجام تکالیف کلاسی
					داشتن سرعت یادگیری
					حافظه خوب برای جزئیات و روابط
					تمرکز گسترده
					خوش خلق بودن
					سازمان‌دهی*
					مطرح کردن سؤال‌هایی که جنبه کاوشگری دارند
					توانایی در تجزیه و تحلیل نظریات
					در نظر گرفتن نظریات دیگران
					فکر کردن درباره جواب‌ها
					انعطاف‌پذیری، برای مثال، فکر کردن و پیدا کردن راه‌حل‌های مختلف برای مشکل
					داشتن استعداد برای ... (نام بردن چیزها و اشیا)

به نقل از کاترین کلارک و بروس شور (۱۹۹۸)

* منظور از سازمان‌دهی، توانایی برای دسته‌بندی محرکات در درون طبقات است.

پی‌نوشت‌ها

1. Granshaw and Zelda

۲. منظور از جایگاه مهار، داشتن این احساس و عقیده است که فرد خود قادر است سرنوشت و زندگی خود را کنترل کند. (Locus of Control)

۳. این مقیاس توسط محقق ترجمه شده است. Sample Questions for a Teachers Rating Scale

منابع

۱. شاملو، سعید؛ مکتب‌ها و نظریه‌ها در روان‌شناسی شخصیت، انتشارات رشد، تهران، ۱۳۷۲.
2. Terman, L.M. (1929). Mental and physical traits of a thousands gifted children. Genetic Studies of Genius. Vol 1.
3. Urban, K.K. (1990). Recent trends in creativity research. European Journal of High ability 1. 99-113.
4. Smith, R.M. ; Neisworth, J.T. and Hunt. F.M. (1983). The exceptional child. McGraw Hill. Inc. New Yurk.
5. Lombroso, C. (1981). The man of genius. London: Walker Scott.
۶. سیف نراقی، مریم و نادری، عزت‌الله؛ کودکان و دانش آموزان استثنایی، انتشارات آگه، تهران، ۱۳۷۴.
7. Gallagher, J.J (1984). Teaching the gifted children. Third edition: Allyon and Bacon Inc.
8. Terman. L.M (1954). The discovery and encouragement of exceptional talent. American Psychologist. 9: 224.
9. Freeman. J. (1983). Emotional Problems of the gifted child. journal of child Psychology and Psychiatry. 24: 481-85.
10. Tidwell, R(1980). A psycho - educational profile on 1593 gifted high school students. Gifted child Quarterly 24: 63-68.
11. Anolik, S (1979). Personality, education and criminological characteristics of bright delinquents. Psychological Reports 44: 727-340.
12. Clark. C. and Shore. B (1998). Educating students with high ability. UNESCO. Division of Basic Education. Paris. France.
۱۳. ملک پور، مختار؛ راهنمای عملی طرح‌های پژوهشی، انتشارات مولانا، اصفهان، ۱۳۷۰.